

Pochad šupa a jeho woblubowane žiwjenske rummy

Šup (Procyon lotor) pochadza ze Sewjerneje Ameriki. Postupnje rozšěrja so tež w Němskej. Přenje štyri zwěrjata buchu po wšëm zdaću 1934 při jězoru Edensee w Hessenskej wusadźene. Tehdy chychu mnohotnosť fawny zwysić. Eksperiment bě přewšo wuspěšny! Přidatnje poradzi so šupam přeco zaso, z kožučačowych farmow twochnyć a so w přirodže zasydlić. Přenjatny žiwjenski rum małego wšožračka je lěs. Za swoje derjeměće trjeba wodu. Šup je jara wušikny krosnowar a pyta sej na štomach abo w škitanych prózdnjeńcach schowy, hdžež móže spać abo swoje młódzata měć. Wón je wosebje při směrkanju, switanju abo w nocy aktiwny.

Wašnje žiwjenja a wosebite přiznamjenja

Zwjetša w aprylu narodza so dvě do štyri młódzata. Młódzata přezymuja z maćerju. Hdyž je potom w februaru zaso čas so porować, rozpušća so tute swójbne zwiski. Dorosćene šupy su někak 80 cm dołhe a waža 10 kg. Markantna je šěroka hłowa z kulowatymaj wušomaj, čornej smuhu nad woćomaj, tak mjenowanymi nawočemi a kónčkoytym čornym nosom. Kompaktne čěło wobdawa husty šešerjaty kožuch. Hustokosmata wopuš móže hać do 40 cm dołha być a ma nadpadne šěro-běłe rynki. Pacy maja dołhe palcy ze sylnymi pazorami. Přédnej pacy wužiwaja kaž ruce. Šupy móža starobu 10 lět docpěć. Wone su wšožrački. W přirodže žeru małe cycaki, ptački a jich jejka, insekty, šlinki a wački ale tež zorno, kukuricu, lěsne plody (na př. worješki, žołdže a bukwy) a sad.

wudawaćel:

Sakske statne ministerstwo za wobswět a ratarstwo (SMUL)
póstowy kašćik 100510, 01076 Drježdžany
kontakt: +49 351 564-20500
e-mail: info@smul.sachsen.de
www.smul.sachsen.de

Tute wozjewjenje financuje so sobu z dawkowych srědkow na zakładže přez zapóstancow Sakskeho sejma wobzamknjeneho hospodarskeho etata.

redakcija:

SMUL: Lěs a lěsnistwo, Zarjad za lěsnistwo a hořtwjerstwo; škitane krajiny, škit biotopow a družin

preložk:

Reja Šěnowa

wuhotowanje a sadźba:

genese Werbeagentur GmbH

čišč:

Decker Offset Druck GmbH

fota:

www.fotolia.de: captivatinglight (3),
Jenny Thompson (4); Bernhard Diehl (Titel, 6),
Bodo Pietsch (5)

redakciski kónc:

23. junija 2017

wysokosć nakłada:

1.000 eksemplarow, 1. nakład

papjera:

Čišćane na 100% recyclingowej papjerje

skazanje:

Tutón spis móžeće bjezpłatnje skazać pola:

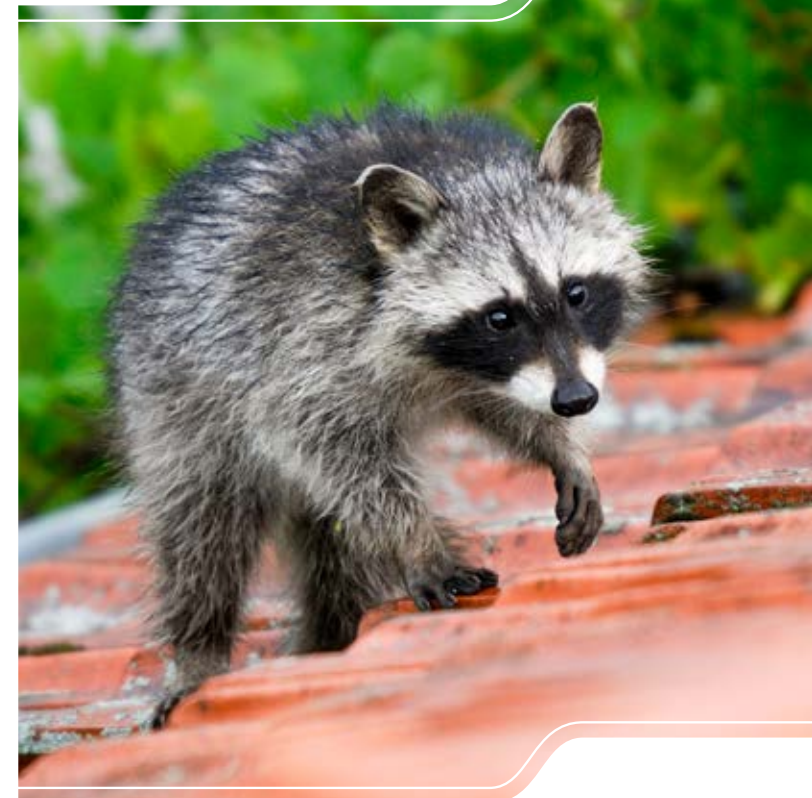
Centralne rozšěrjenje za brošury statneho knježerstwa
Zentraler Broschürenversand
der Sächsischen Staatsregierung
Hammerweg 30, 01127 Dresden
tel: +49351 2103671
fax: +49 351 2103681
e-mail: publikationen@sachsen.de
www.publikationen.sachsen.de

pokiwi dla rozšěrjenja

Tute informaciske łopješko wudawa so přez Sakske statne knježerstwo w ramiku swójeho zawjazka po wustawje k informowanju zjawnosće. Wone njesmě so wot stronow a tež nic jich kandidatow abo pomocnikow w času šěšć měsacow do wólbow za wólbne wabjenje wužiwać. To płaći za wšitke wólbny.

Šup w Sakskej

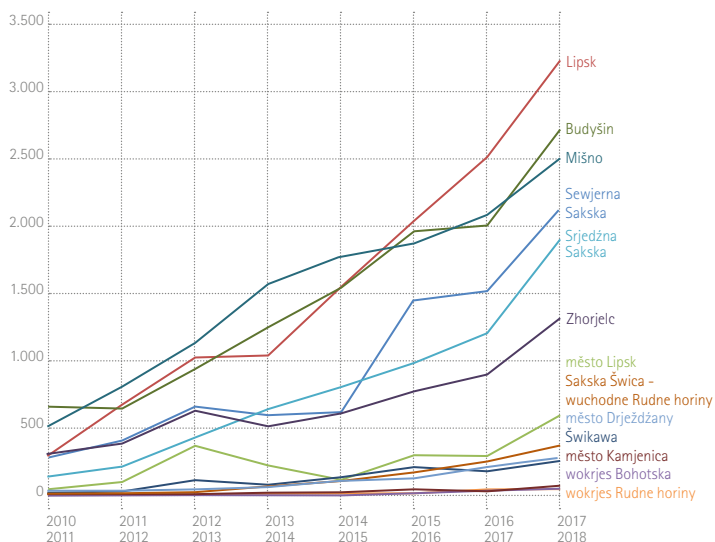
Pokiwy za wobsedźerjow domow

Nowe teritorije šupa

Tež w Sakskej populacija towaršliwje žiweho małego mjedwjedža wobstajnje rosće. Ju zličić pak njeje móžne. Šupy podleža hońtwjerskemu prawu a so honja. Z mnóstwa třělenych eksemplarow hodži so wuwice populacije wotwodźować. W léće 1991/92 njebu ani jedyn šup třěleny, w léće 2017/18 pak třělichu hižo 15.443! Wot hońtwjerskeho léta 2009/10 stupaja ličby přerěznje wo 38% porno tym předchadźaceho léta. Šupy nimaja w srjedźnej Europje přirodnych njepečelow.

Mnóstwo třělenych šupow we wokrjesach a bjezwokrjesnych městach wot 2010/11 do 2017/18

Urbany žiwjenski rum

Tute mudre zwěrjata, kiž zamóža so spěšnje připodobnić, su sydlišća čłowjeka jako idealny žiwjenski rum za sebję wotkryli. Tu maja wšitko, štož trjebaja k žiwjenju. W prózdnych twarach, garažach abo chłódnicach su sej spěšnje blečk namakali, ale tež na łubjach wobydlenych domow so rady zahnědža. W parkach a zahrodach je dosć štomow, po kotrychž móža łazyć abo so w nich chować. Žratwu je w bliskosći čłowjeka w nimale njewobmjezowanym mnóstwje. Zeleninu a sad derje docpěja. Na kompostowych hromadach namakaja wotpadki jědze, při mnoho domach steji sytna žratwa za domjace zwěrjata kaž psy a kóčki. Tu žeru šupy tohorunja rady. W sudobjach za wotpadki w zjawnym rumje je zwjetša něšto k žranju. Někotři je samo zaměrnje picuja.

Šup a čłowjek

Sylne rozšěrjenje šupa je wosebje problem za wobsedźerjow a wobydlerjow domow, ale tež za ratarjow, wosebje za tych, kiž plahuja wosebite kultury kaž sad abo wino. Tu móža hospodarske škody nastać, dokelž žeru šupy plody a wobškodžeja štomy. Zabyć njesměli so tež jich ekosystemiske wuskutki na spěwate ptački a druge škitane družiny zwěrjatow. Šupy zadbawaja so do domow, dokelž pytaja za kutami, hdžež móža spać a swoje młodźata měć. Husto krosnuja so při tym hač na třěchu po wulijawach abo po muri so plećacych rostlinach kaž džiwim winje abo blušču. Pytaja za njezawrjenym wuhladkom abo za škałobami w kryću. Tute powjetšuja ze swojimi přednimi pazorami, doniž njemóža přez nje přelězć. Nětko pak móže tež woda do domu běžeć a wulke škody načinjać. Hdyž je so šup jónu na łubi zaměstnił, wobškodzuje wón mjezywjerchi, izolaciske materialije a składowane maćizny z tym, zo twari sej kuty k spanju a hladanju swojich młodźatow. Twarjenja, kiž je šup jónu wobsydlił, so tež rady wot dalšich přiwozmu. Jako rubjeznicy njejsu runjowon přijomni susodža! Dokelž šupy nikomu njesťušaja, rěka to, zo so škody, kotrež zawinuja, wot třěch njezarunaja.

Rozrisanje konflikta a škit

Hdyž wotstroniće škody a latriny, zwjazajće sej škit za hubu a nós a tykńće sej rukajcy. Šupy móža črjewule (Spulwürmer) měć, kotrež tež na čłowjeka přědu. Tohodla tykńće howna do měška, kiž wodu njeprěpušća, zawjazajće jón a čisńće měšk, škit za hubu a wužiwanje rukajcy do zbytnych wotpadkow. Wumyjće sej po tym dokładnje ruce a wupłokajće drasty, kiž sće wužiwali. Džiwajće na to, zo so džěci wotpadkam njebliža. Hdyž je so zwěsćiło, zo so šupy něhdže zasydlili, dyrba so tak dosahnyć, zo wobkedźbuje so škit zwěrjatow. We wokolinach, hdžež njesmě so po sakskim hońtwjerskim prawje třěleć, to su na př. twarjenja, zahrody, sportnišća abo pohrjebnišća, je zamołwitym dowolene, šupy z paslemi lójjć, kiž zwěrjata njezabija. Popadnjene zwěrjata njesmědža so wjacje na swobodu pušćić!

Morjenje zwěrjatow je jenož wosobam dowolene, kiž su za to wukmanjene (na př. skótni lěkarjo, hajnicy)! Njespytajće, šupa z ruku dosahnyć. Džiwajće na to, zo džěci zwěrjatam přebliško njeprědu. Njespytajće tež ženje, šupa wot psa dosahnyć dać! To je prawnisce dla škitu zwěrjatow zakazane! Šupy drje su splóšiwje zwěrjata, ale zamóža so sylnje wobarać. Wone drje budu skerje psa zranić abo samo morić hač nawopak. Pytajće džěry, přez kotrež je šup do twarjenja zalězł a zamazajće je wulkomyslnje. Hewak je znowawobsydjenje přez dalše chětro wěste. Zwěrjata wučerjće chycyć přez haru, swěcu a wottrašenje (na př. z čłowječimi włosami, wě-kamjenjemi) so zwjetša njeporadži.

Zo byšće zasydlenju njewitaneho hosća zadžěwali, měli mjez druhim sčchowace naprawy wobkedźbować:

- móžnu žratwu redukowac (na př. kuchinske wotpadki nic na kompostowu hromadu sypać, zawrjene spěšnokompostery wužiwać, tony za wotpadki zamkać abo ze sylnymi gumijemi zawěsćeć, žratwu za kóčki a psy nic wonka stejte wostajić)
- wulijawy při zemi 1 meter wysoko z hladkim blachom zakryć
- zachody za kóčki do domu a wuhladka w nocy kruće zawrěć
- po fasadach so plećace rostliny, po kotrychž móhli šupy łazyć, wotstronić
- hałuzu a štomu, kiž w bliskosći twarjenjow rost, tak daleko skrótsić, zo njesahaja bliže hač 1 meter k twarjenju
- domjace zwěrjata prawidlownje sčepić a na wački w črjewach přepytować dać.

Na koho móžće so wobroćić? Při problemach ze šupami wobroćće so na delnje přirodoškitne a hońtwjerske zarjady wokrjesow abo městow.